

Konsulatloven

Taler
Francis Hagerup

Dato
18 mai 1905

Sted
Stortinget

- 1 Ingen vil kunne miskjende vegten af, hvad der nu blev udtalt af komiteens
formand. Det er, som han har sagt: denne indstilling er enstemmig; den har
fundet en stor og almindelig tilslutning inden den norske almenhed, og dens
skjæbne i denne forsamling er ikke tvilsom. Imidlertid vil jeg dog faa lov til at
5 fremhæve - hvad der skulde synes overflødigt, hvis der ikke forelaa udtalelser,
som forekommer mig at gjøre det paakrævet at understrege det - at sagen ikke er
afgjort ved nogetsomhelst, som maatte være skeet udenfor denne forsamling.
Hvor sterk end specialkomiteens indstilling er, og hvor indgaaende end efter
formandens udtalelser de overveielser er, som ligger til grund for dens
10 indstilling, saa har stortinget ikke delegeret, ikke overdraget den nogen
myndighed, som skulde lægge afgjørelsen i dens haand. Og endnu mindre kan jo
det siges at være tilfældet lige overfor de udenfor stortinget liggende kredse, som
har udtalt sig i sagen. Det er nu, her, i denne forsamling, afgjørelsen skal træffes,
og det er ved at give sin stemme, at hver repræsentant her har ogsaa at overtage
15 det personlige ansvar for et politisk skridt, som utvilsomt vil kunne faa mere
vidtrækkende følger end noget andet politisk skridt siden 1814. Ingen kan
selvfølgelig skyde det ansvar fra sig ved at henvise til nogetsomhelst, som ligger
udenfor hans egen overbevisning, hans egen samvittighed. Hverken vor
grundlov eller den offentlige mands ansvarsfølelse kjender nogen anden pligt for
20 en repræsentants stemmegivning end denne pligt: at følge sin overbevisning.
Hvad selve sagen angaar, saa deler jeg selvfølgelig ønsket om dens
gennemførelse. Intet skulde være mig, som enhver nordmand, kjærere, end at
den kunde gennemføres uforstyrret og fredelig overensstemmende med vor
utvilsomme ret og overensstemmende med det norske folks samtemmige ønske.

25

Jeg vil ogsaa føie til, og jeg antager, at de ord ikke mindst i min mund, med hele
min fortid, fortjener vegt: Det siger sig selv, at naar beslutningen er vedtaget, vil
en modstand mod dens gennemførelse, fra hvilken kant den end maatte
komme, ikke kunne paaregne støtte fra nogen norsk mand; men det tiltrænger

ingen paavisning, at hvor utvilsom end vor ret er, vil forsøget paa den ensidige hævvelse af den her, som i saa mange andre tilfælde, kunne støde paa vanskeligheder af en skjæbnesvanger art.

- 35 Jeg vil straks sige, at jeg herved ikke tænker paa modstand fra kongemagtens side. Jeg har det oprigtige haab, den fortrøstning, at den norske konge ikke vil modsætte sig loven, og at konflikten, om den skulde blive uundgaaelig, ikke kommer til at staa mellem den norske konge og det norske folk; men selv om loven saaledes bliver sanktioneret, eller, hvad der vilde være det samme, om man
- 40 tænker sig denne eller en lignende lov gennemført i kraft af grundlovens § 79, saa tiltrænger det ingen paavisning, at det her gjælder en ordning, der skal vise sin virkning udenfor landet - det gjælder, hvad en fremtrædende statsmand engang i denne forsamling har sagt, at norsk lovgivning rækker ikke længere end norsk statsmyndigheds grænser.

- 45 De vanskeligheder, som vi hidtil har søgt at overvinde ved de forhandlinger, som nu er ført, de vil jo fremdeles foreligge. Den af komiteen foreslaaede lov giver intetsomhelst fingerpeg om, hvorledes de skal løses; loven selv omhandler hverken spørgsmaalet om forholdet mellem konsulerne paa den ene side og
- 50 diplomati og udenrigsstyre paa den anden side eller, om man heller vil, om grænserne mellem den konsulære og den diplomatiske virkekreds eller spørgsmaalet om exekvatur for de norske konsuler. Selve loven omhandler intet i saa henseende; men af komiteendstillingens præmisser ser man, komiteen forudsætter, at dette skal løses, ogsaa det, ved ensidig norsk forføining. Og ikke
- 55 nok dermed, men den tager udtrykkelig afstand fra den ordning, som under de nu førte forhandlinger fra norsk side var foreslaaet - og jeg vil faa lov at sige: foreslaaet ikke blot af den regjering, som nu senest førte forhandlingerne, men som ogsaa var foreslaaet eller ialfald akcepteret af de forhandlende medlemmer af den Blehrske regjering. Komiteens indstilling forudsætter endvidere det - det
- 60 ligger i dens konklusion - at loven skal træde i kraft allerede den 1ste april 1906. Den overlader det ikke, saaledes som det ellers er sedvanligt ved love, som forudsætter supplerende administrative forføininger, til kongen at bestemme, naar den skal træde i kraft. Den skal træde i kraft uvægerlig den 1ste april 1906. Det er klart, at derved løses ikke knuden. Den strammes. Har man da først
- 65 behandlet og vedtaget loven, saa maa man derfor nødvendigvis være forberedt paa muligheder, og man maa være forberedt paa, at man kan blive stillet lige overfor to alternativer.

70 Det ene er tilbagetog: enten i den form, at man udsætter lovens ikrafttræden
yderligere end oprindelig bestemt, eller i den form, som jeg har hørt antyde, og
det fra ret toneangivende hold, at man nøier sig med at forsøge paa at udsende
konsuler uden at udvirke exekvatur for dem, hvorved de norske konsuler vil
blive et slags handelsagenter med ringere stilling, med ringere myndighed, med
75 mindre anseelse end andre landes konsuler. Det tiltrænger ingen paavisning, at
dette vilde være ikke mindst fra nationalt synspunkt en overmaade beklagelig
udgang. Er det noget, som erfaringer fra vor unionspolitik, ikke mindst i de
sidste aar, skulde have indskrevet med ildskrift i hver nordmands sind, er det vel
dette ikke at tage noget skridt, som man kan blive nødt til atter at gjøre om igjen.

80

Det andet alternativ er brud. Den indsats, som her i første række regjeringen i
tilfælde kan blive nødt til at gjøre for at bekjæmpe mødende vanskeligheder, vil
ikke blot bestaa i at gjøre sagens gennemførelse til gjenstand for
85 kabinetsspørsmaal. - Der vil - og det ligger allerede i, hvad jeg udtalte i
begyndelsen af mit foredrag - under de her forudsatte omstændigheder ikke
kunne dannes nogen anden regjering her i landet. Naar dette er konstateret, vil
da formodentlig - eller jeg kan vel da sige selvfølgelig - ministeriet ikke blive
siddende paa ubestemt tid paa sine afskedsansøgninger. Der vil komme et
90 punkt, da den maa sige til stortinget: nu kan vi ikke længere fortsætte. Den vil
formentlig da henstille til stortinget at anordne det fornødne med hensyn til
rigsstyrelsen. Men dermed er vi udenfor forfatningen, udenfor baade grundlov
og rigsakt.

95 Jeg vil aldeles ikke her drøfte det spørsmål, hvem der i tilfælde har ansvaret for
dette. Det er ikke det, som det i første række her kommer an paa. Men hvad det
kommer an paa for os i første række, er at spørge os selv: hvad vil en saadan
tilstand betyde for landet? Har man gjort sig det fuldt ud klart, hvad der ligger
heri? Jeg har ialfald her forgjæves baade i pressens drøftelse af dette og i den
100 foreliggende indstilling søgt at finde nogen redegjørelse for, endogsaa blot en
antydning af, hvad en saadan tilstand vil medføre af politiske - og det baade
indre-politiske og ydre-politiske - af finansielle, økonomiske og militære følger,
eller af, at man alvorlig har tænkt igennem alle de spørgsmål, som her melder sig
til besvarelse. Det er ogsaa klart, at helt kan ikke disse spørgsmål drøftes for
105 offentligheden. Der gjør sig hensyn gjældende, som jeg ikke engang behøver at
antype, og som hindrer ogsaa mig i her at optage dem til drøftelse. Hensyn til
landets interesser forbyder at fremlægge for almenheden et fuldstændigt

materiale til belysning af dette. Men et væsentligt punkt maa jeg dog i
110 tilknytning til, hvad jeg allerede har nævnt, faa fremhæve. Det har man allerede
aabent drøftet især i pressen; den eventualitet, at stortinget bliver nødsaget til at
anordne en provisorisk regjering, det vil være konsekvensen af, at den
nuværende regjering finder ikke at kunne fortsætte, og at der ikke kan dannes
nogen anden regjering. Efter hvilke regler skal da en saadan regjering styre
115 landet? Skal de gives af stortinget? Og hvor længe skal i tilfælde provisoriet vare?
Hvad skal der gøres? Skal stortinget optræde som grundlovgivende forsamling
og beslutte indførelse af en ny forfatning, og da hvilken? Dertil har aabenbart
det nuværende storting intet mandat. I det øieblik, man kan være forberedt paa,
at sagen har disse konsekvenser, lægger efter min mening grundlovens § 112
120 uoverstigelige hindringer i veien for at tage skridt af denne art. Grundlovens §
112 lægger endogsaa en pinlig vegt paa ikke alene, at folket gennem valgene skal
have havt anledning til at udtale sig om enhver foreslaaet forfatningsændring,
men ogsaa paa, at der skal have været rummelig tid til at overveie den, og at
beslutningen ikke skal fattes under indtrykket af en øieblikkelig stemning.
125 Hermed kan det efter min mening ikke være foreneligt, at stortinget, uden at
spørge vælgerne, optræder som en konstituerende forsamling paa samme maade
som stortinget i 1814.

Men maa saaledes i tilfælde de nye forfatningstilstande, der skal afløse et
130 eventuelt forfatningsprovisorium, forelægges vælgerne, hvorfor da ikke stille
disse helt frit ved at forelægge dem i sin helhed det, der er konfliktens egentlige
rod og kilde: vore utilfredsstillende unionsforhold? Jeg nævner spørgsmaalet
uden at ville gaa dybere ind paa det her, fordi det foreligger ikke her for denne
forsamling; jeg vil kun antyde, at min opfatning har været den, som oprindeligt
135 havde tilslutning af et par medlemmer af specialkomiteen, at man skulde se til
fra norsk side at enes om de betingelser, paa hvilke man fandt det muligt og
foreneligt med vore retmæssige krav paa vor fulde suverænitet at opretholde
unionen og, hvis disse betingelser ikke kunde opfyldes, da at søge denne i fred
opløst. Det vilde efter min mening være den adækvate konsekvens af de
140 omstændigheder, der ledede til forhandlingernes stranding. Nu, som sagt, den
linje er ikke valgt, og bliver stortingets beslutning, hvilket jeg ikke tviler paa,
overensstemmende med specialkomiteens indstilling, er der ingen opfordring
for mig til for tiden at hævde den. Afgjørende for min holdning til den
foreliggende sag er ikke beslutningens eget umiddelbare indhold, men de
145 konsekvenser, som kan være forbundne med den, konsekvenser, som man maa
være forberedt paa, den vil kunne faa, og for hvilke jeg mener enhver, som

stemmer for, at sagen nu skal fremmes og behandles, overtager sit ansvar, - særlig
altsaa dette, som jeg nys fremhævede, at sagen vil kunne lede til et brud og til
150 deraf følgende skridt fra stortingets side, som peger ud over forfatningen. Hertil
mener jeg, at dette storting, som sagt, ikke har noget mandat. Det gjælder ialfald
ubetinget for det parti, hvoraf jeg er valgt, og hvis valgprogram efter min
opfatning udelukker en unionspolitik, som allerede i indeværende periode kan
lede til et brud. Og det gjælder ganske særlig for mit eget personlige
155 vedkommende. Ingen offentlig mand har under sin færd taget mere bestemt
afstand netop fra et saadant skridt som det, vi nu indbydes til at gjøre, end jeg.
Jeg udtalte det med stor bestemthed under forrige valg. Dette standpunkt, var
fra min side det programmæssige grundlag for min overtagelse af mit
stortingsmandat, - et mandat, som jeg ikke søgte, men som blev mig paanødet af
160 mine vælgere, og som jeg mere end gjerne vilde nedlagt, hvis grundloven havde
aabnet mig adgang dertil -; det standpunkt var grundlaget for dannelsen af den
regjering, hvis chef jeg var; det var grundlaget for min træden tilbage fra denne
stilling for et par maaneder siden. Det udtrykker selvfølgelig fremdeles min
overbevisning.

165 Man paaberaaber sig gjerne to omstændigheder, som i denne sag skulde fritage
for alle hensyn til et udtrykkeligt valgmandat. Det ene er hensynet til de
omstændigheder, hvorunder de nu førte forhandlinger strandede. Det andet er
hensynet til en sterk og udbredt opinion. Hvad de omstændigheder angaar,
170 hvorunder disse forhandlinger strandede, saa er der vel ingen nordmand, som
har kunnet have en dybere følelse af den grænseløse ulykke, som den svenske
politik, der ledede til disse forhandlingers stranding, har været for de nordiske
lande. Jeg har ved en tidligere leilighed som chef for den forrige regjering havt
anledning til her i stortinget at give udtryk for min opfatning af denne
175 omstændighed; jeg behøver ikke nu at komme tilbage dertil. I denne
sammenhæng er det nok for mig at sige, at det standpunkt, som jeg har indtaget
med hensyn til midler og veie for at fremme denne sag, selvfølgelig ikke har
været dikteret af nogen hensynsfuldhed mod Sverige, den anden part, hvis
forudsætning er bortfaldt, fordi det tilsvarende hensyn fra hans side har
180 manglet; jeg har i min opfatning af dette - det tør jeg sige - udelukkende seet hen
til min opfatning af mit eget lands interesser, i min vurdering af betingelserne
for dets sikkerhed og velfærd, for den lykkelige og rolige udvikling af dets
livsvilkaar.

185 Hvad den anden omstændighed, den udbredte og sterke folkemening, angaar,

saa kan jeg ikke finde, at den i og for sig giver et tilstrækkeligt mandat til at tage de vidtrækkende skridt, som der her kan blive tale om. Det gaar ikke an, det er ikke foreneligt med grundloven at tillægge uansvarlige opinionsytringer i
190 pressen, fra amtsting, fra folkemøder, fra valgkorporationer eller andre politiske korporationer den vegt, at de skulde kunne erstatte den meningsudtalelse, det udtryk for folkets vilje, som ligger i udøvelsen under ansvar af den statsborgerlige stemmeret. Ingen af disse korporationer har nogen bemyndigelse her. Det gjælder ogsaa amtstingene. Jeg vil ikke tilbageholde den udtalelse, at det
195 er en ny, og som det forekommer mig, lidet bifaldsværdig fremgangsmaade, at disse kommunale korporationer har gaaet udenfor sit omraade ved at vedtage ligefrem politiske udtalelser. Det er en ny fremgangsmaade, som i sine konsekvenser let kan blive meget betænkelig.

200 Jeg vil ogsaa fremhæve, hvad jeg allerede har nævnt, at grundloven lægger en ganske særegen vegt paa, at beslutninger, der berører vort forfatningsmæssige liv, ikke bliver vedtaget under det overvældende indtryk af en øieblikkelig stemning, hvor sterk den end maatte være. Den forbyder, at nogen grundlovsforandring vedtages efter et forslag, som er fremsat i samme periode. Der maa gaa mindst 3
205 aar mellem et grundlovsforslags fremsættelse og dets endelige vedtagelse. Jeg vil ogsaa pege paa, at det er jo det eiendommelige, at disse meningsudtalelser er fremkommet, inden man endnu havde nogen fuld udredning af sagen, inden endnu specialkomiteens indstilling forelaa, inden man endnu havde mere end et ganske foreløbigt omrids af de beslutninger, som specialkomiteen tænkte at
210 gennemføre, og fremfor alt, uden at der har kunnet gives en alsidig udredning af alle de konsekvenser, hvortil sagen kan føre. Jeg har for mit vedkommende ingen sikkerhed for, at disse beslutninger vilde være blevet de samme, hvis det, som direkte havde foreligget til udtalelse, havde været spørgsmaalet, om man vilde give sin tilslutning til, at stortinget og regjeringen for at søge konsulatsagen
215 gennemført satte sig ud over rigsakt og grundlov, med alle de konsekvenser, som deraf følger. Hvad jeg begjærer, og hvad jeg ud fra min fortid og ud fra det standpunkt, jeg har hævdet som offentlig mand, ikke kan undgaa for mit personlige vedkommende at kræve, det er kun dette, at der, inden der gaaes til et saadant skridt, skal være forelagt de norske vælgere klart og greit det spørgsmaal:
220 vil I give os bemyndigelse til at træffe ogsaa de forfatningsmæssige forføininger, som kan blive en nødvendig følge af en modstand mod loven? Vil I tage alle de konsekvenser, som deraf kan flyde? Det er ikke gjort, og allerede af den grund, mener jeg, at man ikke kan skyde sig ind under folkeopinionen. Aller mindst kan jeg gjøre det; aller mindst kan en mand, der, som jeg, har staaet i de vigtigste,

ansvarsfuldeste stillinger, skyde sit ansvar ind under en saadan domstol. Han faar forsøge at se tingene saa godt, han selv formaar, med sine egne øine og handle derefter, selv om det koster ham hans politiske stilling, hans politiske indflydelse, koster ham folkegunst, koster ham det, at han staar som en ensom, 230 hvor han ved at fire paa sin overbevisning kunde havt støtte af en hel nation. Jeg tror, at jeg ialfald kan gjøre krav paa den retfærdighed, at det er ofre, som man ikke bringer blot for at hævde særmeninger eller ride kjepheste, som det har været sagt; det er ofre, som en offentlig mand kun bringer, hvor han tror, at hans samvittighed, hans pligt, hans overbevisning om, hvad fædrelandets ve og 235 vel kræver, byder ham det.

Hr. præsident! Jeg har intet høiere ønske, ingen varmere bøn for mit land, end at begivenhederne maa vise, at mit politiske grundsyn her har været urigtigt. Ingen skal glæde sig i høiere grad derover end jeg selv. Jeg kan sige, jeg haaber og beder 240 til den Almægtige, som styrer nationernes skjæbne, at han vil afværge de muligheder, som jeg frygter for; men jeg kan ikke for min samvittighed overtage ansvaret for disse muligheder.

Saaledes som sagen nu foreligger, er jeg nødsaget til at give udtryk for mit 245 standpunkt ved at foreslaa, at sagen ikke tages under behandling af indeværende aars odelsting. Jeg lægger heri ikke det, at jeg er mod lovens indhold; ialfald vil jeg, naar loven, som jeg forudsætter, med overvældende flertal kommer under realitetsbehandling, ikke der hævde de tvil, som kan fremkaldes lige overfor de enkelte bestemmelser. Jeg vil ogsaa forsaavidt efterkomme den appel, som 250 specialkomiteens formand rettede til mig, at jeg, naar loven først af denne forsamling er besluttet at skulde behandles, vil med min stemme støtte bestræbelserne for, at den kan blive gennemført saaledes, som vi alle ønsker og haaber; men jeg maa, for min samvittigheds skyld først have faaet give udtryk for, at jeg ikke finder at have noget mandat til og ikke kan overtage ansvaret for 255 de konsekvenser, som lovens behandling under de foreliggende omstændigheder vil kunne medføre. Jeg tillader mig altsaa at fremsætte det forslag, jeg nævnte.

260

Kilde

J. V. Heiberg: Unionens opløsning 1905. Officielle aktstykker vedrørende unionskrisen og Norges gjenreisning som helt suveræn stat. Kristiania 1906, s. 155-170

265

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/konsulatloven-81>

270

275

280

285

290

295

300